

Slavnostní shromáždění
k 30. výročí založení České konference rektorů

16. 2. 2023 od 16:00 hod., Betlémská kaple, Praha 1

Projev ministra školství, mládeže a tělovýchovy ČR
prof. Vladimíra Balaše

Vážený pane předsedo Senátu,
vážený pane předsedo vlády,
vážená paní ministryně,
vážené paní rektorky, vážení páni rektori,
vážení hosté, dámy a pánové,

je mi velkou ctí připojit se ke gratulacím k 30. výročí založení České konference rektorů. V průběhu uplynulých třiceti let jste společně vybudovali platformu, která zajišťuje spolupráci a koordinaci mezi vysokými školami v České republice a umožňuje vám společně řešit klíčové otázky týkající se vzdělávání a výzkumu.

Vysoké školy v České republice se v posledních třiceti letech musely vypořádat s mnoha výzvami a změnami. Musely přejít transformací po pádu komunismu v roce 1989, bylo nutné změnit jejich organizační struktury a také vztahy mezi vysokými školami a vládní mocí.

V uplynulých třiceti letech také došlo k masivnímu nárůstu počtu studentů na vysokých školách. Nárůst počtu studentů však nesměl vést ke snížení kvality vzdělání. Bylo proto nutné zavést nové postupy a procesy pro hodnocení kvality vzdělání a pro akreditaci studijních programů. Společenské změny a rozvoj nových technologií vedly ke vzniku nových oborů a k potřebě investovat do modernizace infrastruktury. Významnými impulzy byly také vstup České republiky do Evropské unie a přistoupení k Boloňskému procesu, které přinesly nové požadavky na internacionalizaci vysokých škol a na zabezpečení mezinárodní konkurenceschopnosti v oblasti výuky, výzkumu, vývoje a inovací.

V posledních letech jsou vysoké školy v České republice ovlivněny pandemií COVID-19 a válkou na Ukrajině. V důsledku pandemie musely vysoké školy přejít na distanční vzdělávání a musely zavést opatření pro ochranu zdraví studentů a zaměstnanců. Co se války na Ukrajině týče, v České republice pokračuje ve vysokoškolském studiu množství uprchlíků. Válka má také dopad na mnoho dalších členů a členek akademické obce, kteří pocházejí z Ukrajiny nebo mají na Ukrajině rodinné příslušníky.

Vysoké školy v České republice zmíněné výzvy i díky spolupráci rektorů a rektorek v rámci ČKR zvládly. Vysoké školy tak plní své poslání v oblasti výuky a výzkumu. Vzdělávají budoucí generace odborníků, kteří nacházejí dobré uplatnění na trhu práce. Realizují výzkum a vývoj, čímž přispívají k prohlubování lidského poznání a k technologickému pokroku. Svými aktivitami přinášejí řešení problémů v oblastech, jako jsou zdravotnictví, životní prostředí nebo boj s dezinformacemi a přispívají tak ke zlepšení kvality života a demokracie nejen v České republice. Podporují kulturní a společenské aktivity, nabízejí programy celoživotního vzdělávání a realizují aktivity v oblasti popularizace vědy.

Nicméně, vysoké školy čelí a budou čelit novým vážným výzvám.

První skupinu aktuálních výzev známe a dlouhodobě se snažíme je společně řešit. Ve Strategickém záměru ministerstva pro oblast vysokých škol jsme představili vizi vysokého školství pro následující období. Víme, že musíme zvýšit efektivitu a kvalitu doktorského studia, zlepšit dostupnost a relevanci flexibilních forem vzdělávání nebo dále rozvíjet kompetence přímo relevantní pro život a praxi 21. století. Jiné oblasti, ve kterých se české vysoké školství musí zlepšit, identifikovali zahraniční experti a expertky v rámci hodnocení dle Metodiky 17+. Víme, že české vysoké školy zaostávají v oblasti genderové rovnosti, a také víme, že zvláště v některých oborech musíme nadále zlepšovat kvalitu a výkonnost výzkumu nebo propojení výzkumné a aplikační sféry.

Vážím si, jakým způsobem jednotlivé vysoké školy i ČR jako celek usilují o zvyšování kvality vzdělávání, vědy a výzkumu. Musím zdůraznit, že ministerstvo se neomezuje na formulaci vizí, ale také se snaží o jejich naplňování. Připravili jsme novelu zákona o vysokých školách, ve které se zaměřujeme například na zmíněné zkvalitnění doktorského studia.

Zadruhé, část výzev přichází neočekávaně: byly jimi již zmíněná pandemie a válka na Ukrajině, v současnosti je ní situace na trhu s energiemi. I v tomto případě ministerstvo aktivně hledá co nejlepší řešení, ať již v podobě kompenzace nebývalého nárůstu cen energií nebo hledáním přijatelných úsporných opatření.

Zatřetí, jsou tady výzvy, které si mnozí z nás ještě nedávno nedokázali představit. Uvedu jeden příklad pro ilustraci: umělá inteligence, například aplikace ChatGPT, umí psát seminární práce, citovat dle různých citačních standardů a již také složila zkoušky na právnických nebo lékařských fakultách některých amerických vysokých škol.¹

Donedávna jsme si tak mohli myslet, že máme dostatečné nástroje pro odhalování plagiátorství nebo prohřešků proti publikační etice. Dnes to již neplatí. Vy, rektori, rektorky a další představitelé vysokých škol budete muset i nadále uvažovat o tom, jak neustále inovovat studijní programy, výuku nebo standardy etiky v oblasti vědy a výzkumu. Stávající řešení totiž nebudou odpovídat realitě nových dekad.

¹ Zdroje:

Huang, K. (2023) "Alarmed by A.I. Chatbots, Universities Start Revamping How They Teach," The New York Times, 16 January. Available at: <https://www.nytimes.com/2023/01/16/technology/chatgpt-artificial-intelligence-universities.html>

Kelly, S.M. (2023) "ChatGPT passes exams from law and business schools," CNN, 26 January. Available at: <https://edition.cnn.com/2023/01/26/tech/chatgpt-passes-exams/index.html>

Rád bych ukončil svůj projev tezí o tom, že třicet let existence ČKR dokázalo, že rektorky, rektori a vysoké školství celkově dokážou reagovat na výzvy budoucnosti – vždyť již tři desetiletí zvládají všechny složité výzvy.

Nicméně nemohu nezmínit čtvrtý typ problémů, kterým vysoké školy čelí. V posledních letech, o posledních týdnech nemluvě, byla zveřejněna řada případů sexuálního násilí na půdě vysokých škol. Objevily se také případy podezření z rozsáhlých finančních podvodů, na kterých se také měli podílet akademičtí pracovníci. Tyto případy představují pro vysoké školy reputační riziko.

Ještě důležitější však je to, že jakékoliv zneužití postavení pro vlastní obohacení nebo dokonce páchaní násilí na jiné členy nebo jiném členovi akademické obce, je v přímém rozporu s hodnotami, na kterých české školství stojí. Stejně je tak v rozporu s těmito hodnotami přehlížení těchto problémů.

Veřejnost musí mít jistotu, že představitelé vysokých škol jsou ochotni a schopni řešit takové případy a předcházet vzniku podobných situací v budoucnosti. Studenti a studentky musí mít důvod věřit, že vysoká škola je bezpečným prostorem: prostorem, ve kterém jim nehrozí násilí nebo diskriminace z důvodu jejich identity, ať se už jedná o pohlaví, národnost, barvu pleti nebo náboženství.

Sexuální násilí nemá na akademické půdě místo. Je našim společným úkolem ukončit éru, ve které oběti nedostaly dostatečnou ochranu a ve které nebyly využity všechny nástroje na odhalování a potrestání pachatelů.

Vážené paní rektorky, vážení páni rektori,

vysoké školy hrají v české společnosti klíčovou roli. Poskytují kvalitní vzdělání, přispívají k ekonomickému růstu a rozvoji společnosti. Jsou důležitými centry kultury a vzdělání a přispívají k formování kritického myšlení a občanského povědomí.

Jak současní, tak i emeritní rektori a bývalé rektorky jste v uplynulých třiceti letech dokázali, že vás spojuje oddanost, vášeň a nadšení pro vzdělávání a výzkum. I díky spolupráci v rámci České konference rektorů jste dokázali zkvalitňovat vysoké školství v České republice a překonávat výzvy, kterým vysoké školy čelily během uplynulých dekad. Jsem přesvědčen, že dokážete také překonat všechny výzvy, kterým vysoké školství v České republice čelí dnes a že díky Vám budou vaše vysoké školy v této zemi i ve světě respektovanými institucemi i v dalších třech desetiletích.

Děkuji za vaši pozornost.